

ἔργου, πὼς οἱ ἐπικούρειοι συνέγραψαν μελέτας οἰκονομολογικοῦ περιεχομένου (σσ. 129-30).

Ἡ περίληψις εἰς τὴν γερμανικὴν (σσ. 131-138), ἡ ἀναλυτικὴ βιβλιογραφία τοῦ ἔργου (σσ. 139-152) καὶ τὰ εὐρετήρια ὄρων καὶ ὀνομάτων (σσ. 153-162) κατακλείουσι τὴν μελέτην ταύτην, ἥτις συμβάλλει ἀνεπιφύλακτα εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς σπουδῆς τῆς οἰκονομικῆς σκέψεως τῶν Ἑλλήνων.

#### ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΣ

1. Πρβλ. κατ' ἐκλογὴν τὰ μελετήματά του «Ὁ Δημόκριτος γιὰ τὸν πλοῦτο, τὴν φτώχεια καὶ τὴν εὐημερίαν», *Θρακικὰ Χρονικὰ* 44 (1990), 61-71, «Αἱ οἰκονομικαὶ ἀντιλήψεις εἰς τὸν ψευδο-πλατωνικὸν διάλογον» Ἑρμηνεία ἢ περὶ πλοῦτου, *ΠΛΑΤΩΝ* 42 (1990) [1991] 136-154, C. Baloglou und A. Constantinidis, *Die Wirtschaft in der Gedankenwelt der alten Griechen*. Frankfurt (Lang), 1993. X. Μπαλόγλου «Ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων στὸν Πλάτωνα» *Archives of Economic History*, τόμ. 2ος, Νο 1, σσ. 45-60.

2. Πρβλ. τὴν λίαν ἐνδιαφέρουσα μελέτην τοῦ X. Μπαλόγλου «Αἱ οἰκονομικαὶ ἀντιλήψεις τοῦ Ἱεροκλέους καὶ Μουσωνίου Ρούφου», *ΠΛΑΤΩΝ* 44 (1992) [1993] 122-34.

**P. Sta. Xyla, *The Byzantine Papyri of the Greek Papyrological Society*, edited with translations and notes by Basil G. Mandilaras, Vol. I, 1993, σελ. 170 πίνακες 21.**

Τὸ βιβλίον εἰς Ἀγγλικὴν γλῶσσαν διατυπωμένον, ἀποτελεῖ τὸν πρῶτον τόμον τῆς ἐκδόσεως τῶν παπύρων ποὺ ἔχει ἀποκτήσει ἡ Ἑλληνικὴ Παπυρολογικὴ Ἑταιρεία. Ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ Προλόγου τοῦ Προέδρου τῆς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη συγκροτηθείσης Ἑταιρείας ταύτης, αὐτὴ κατῴρθωσε νὰ προμηθευθῇ περὶ τὰ 350 παπυρικὰ ἀποσπάσματα, τὴν Συλλογὴν «Πάπυροι Σταματίας Ξυλά - P. Sta. Xyla». Τῆς Συλλογῆς ταύτης τὰ πρῶτα εἴκοσι ἐν παπυρικὰ τεμάχια ἐκδίδονται τῶρα ἐπεξεργασμένα ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Μανδηλαρά. Τὰ τεμάχια αὐτὰ συνίστανται εἰς ῥάκη παπυρίνου χάρτου μεγέθους τρίτου ἢ τετάρτου ἢ πέμπτου φύλλου σελίδος ἢ καὶ μικρότερα, περιέχοντα κείμενον ὀλίγων στίχων, τὸ πολὺ μέχρι δώδεκα. Ἡ κατάστασις τῶν ἡμιδιαλελυμένων καὶ διατρητῶν φύλλων ἐπιτρέπει τὴν ἀνάγνωσιν ὀλίγων μόνον λέξεων ἢ καὶ μόνον γραμμάτων τινῶν τοῦ ὄλου στίχου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ μένει ὁ σταυρὸς τοῦ μαρτυρίου εἰς τὸν μελετητὴν νὰ ἀναγνώσῃ τὴν γραφὴν τῆς ἐποχῆς καὶ νὰ μαντεύσῃ τὰ ἐλλείποντα γράμματα καὶ τὰς λέξεις διὰ νὰ κατανοηθῇ τὸ νόημα τοῦ κειμένου. Οἱ 21 πάπυροι τῆς παρουσίας Συλλογῆς προέρχονται ἐκ τοῦ χώρου τῆς Αἰγύπτου, ὅλοι τῆς ἐποχῆς ἀπὸ 4ου μέχρι 6ου αἰῶνος μ.Χ., ὅλοι δὲ ἀποτελοῦν ἀποδείξεις δανεισμοῦ ἢ προμηθειῶν ἐκτὸς δύο ἀποσπασμάτων ἐπιστολικῶν.

Τὰ ἀσήμαντα αὐτὰ εἰς περιεχόμενον μαρτύρια ἀποτελοῦν πολὺτιμα τεκμήρια τῆς ἱστορίας. Βλέπομεν τὸν κοινωνικὸν βίον τῆς ἐποχῆς, τὸ σύστημα δικαίου, τὴν διοίκησιν καὶ τὴν θέσιν τῶν Ἑλλήνων ἐκεῖ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ των. Ὀκτακόσια ἔτη μετὰ τὴν εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐγκατάστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ μετὰ τὴν δῆθεν Ῥωμαϊκὴν κατάκτησιν βλέπομεν τοὺς αἰγυπτίους καὶ κόπτας νὰ ἔχουν ἑλληνικὴν τὴν γλῶσσαν τῆς διοικήσεώς των, τοῦ δημοσίου βίου, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀλληλογραφίας των. Ὁλος ὁ δημόσιος βίος ἀπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου μέχρι τῆς Ἀραβικῆς κατακτήσεως λειτουργεῖ ἑλληνιστί. Τῶν Ῥωμαίων ἡ παρέμβασις ἦτο προσωρινὴ καὶ ἐπιφανειακὴ, ἐνῶ ὅλη ἡ ὀργάνωσις τοῦ βίου καὶ τὸ σύστημα τῆς διοικήσεως καὶ τῆς κοινωνικῆς ὀργανώσεως παρέμεινεν ὡς εἶχε ῥυθμισθῇ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων,

πρᾶγμα ποῦ ἰσχύει βεβαίως δι' ὅλην τὴν περιοχὴν τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἐπὶ Ῥωμαίων καὶ ἐπὶ Φράγκων καὶ ἐπὶ Τούρκων εἰς τὰς γενικὰς γραμμάς. Ἀυτὰ διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλλήνων εἰς ὅλον τὸν χρόνον των.

Ἡ ἔκδοσις τῶν 21 τεμαχίων παρεσκευάσθη μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν. Κάθε παπυρος παρουσιάζεται μὲ τὴν φωτοτυπίαν του, μὲ τὸ κείμενόν του συμπληρωμένον πολλαχοῦ. Σημειοῦται ἡ προέλευσις, ἡ χρονολογία, αἱ διαστάσεις τοῦ τεμαχίου, περιγράφεται ἡ κατάστασις του, ἡ διάταξις τοῦ κειμένου ὡς πρὸς τοὺς στήμονας τοῦ χάρτου, τὸ εἶδος τοῦ κειμένου, τὸ εἶδος τῆς γραφῆς, ἡ συσχέτισις τῆς γραφῆς πρὸς ἄλλα γνωστὰ παπυρικά κείμενα, ὁ χαρακτήρ τῆς γραφῆς, ἡ ὑπαρξίς καὶ ἄλλης τυχόν χειρός, ὁ καθορισμὸς τῆς ἐποχῆς τῆς γραφῆς, τὸ ὕφος τοῦ λόγου, αἱ συντομογραφίαι καὶ τὰ ἄλλα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ παπύρου. Παρατίθεται τὸ κείμενον συμπληρωμένον, εἰ δυνατόν, κατὰ τὰ κενὰ του καὶ σημειοῦται ἡ ὀρθὴ γραφὴ εἰς περιπτώσεις παραμορφώσεων. Μετὰ τὸ ἀποκατεστημένον κείμενον παρατίθεται ἡ μετάφρασις του ἀγγλιστί.

Ἀκολουθῶς ἀναλύεται λεπτομερέστατα κάθε λέξις, κάθε ὄρος καὶ κάθε ἔκφρασις, ἀναζητεῖται δὲ συστηματικῶς ἡ συσχέτισις του πρὸς ὁμοίαν ἢ ἀναλόγους περιπτώσεις ἀπασῶν τῶν παπυρικῶν Συλλογῶν καὶ τῶν κειμένων τῆς ἐποχῆς, διὰ νὰ κατανοηθῇ ἀκριβῶς ἡ ἔννοιά της. Ἰδιαιτέρως τῶν ὀνομάτων ἢ συσχέτισις, ἡ συγγένεια, ἡ καταγωγὴ διαχρονικῶς. Πέρα τῆς κατανοήσεως τοῦ κειμένου καὶ τοῦ ρόλου τῶν μνημονευομένων προσώπων ἐπιδιώκεται ἡ κατανόησις τῶν σχέσεων τῆς ἐποχῆς δι' ἱστορικῶν παρατηρήσεων καὶ ἡ ἀναγνώρισις τῆς χρησιμοποιουμένης νομικῆς ὀρολογίας ἐκ στοιχείων τῆς παρουσίας ἀλλὰ καὶ ἄλλων συλλογῶν. Διασαφοῦνται ἐπίσης καὶ αἱ εἰς τὴν ὀπισθίαν πλευρὰν τῶν κειμένων ἐνδείξεις, ἔνθα ὑπάρχουν ἐνίοτε καὶ λέξεις κοπτικαὶ καὶ ἐβραϊκαὶ, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ Συγγραφεὺς παρέχει διασαφήσεις καὶ πληροφορίας. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν παλαιῶν αὐτῶν κειμηλίων τοῦ λόγου ποῦ φανερώνει, πῶς οἱ κάτοικοι ἐκεῖνοι τῆς Αἰγύπτου, ὁ Τβίκτωρ, ὁ Ταπολλῶς, ὁ Σαταβοῦς ἐκ τῆς κώμης Τιτκῶεως, Ἐμορήσεως ἢ Κερκεοσίρεως ἐμάνθανον καὶ ἐχρησιμοποιοῦν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, προκαλεῖ σκέψεις εἰς τοὺς σημερινοὺς Ἑλληνας, τοὺς δυστροποῦντας νὰ ἐκμάθουν τὴν ἰδίαν των γλῶσσαν.

Κρίνων τις τὴν προσφορὰν τῶν 21 ἀγνώστων τούτων κειμένων μὲ τὴν ἱκανοποιητικὴν ἀνάγνωσιν καὶ συμπλήρωσίν των ἐν ὄψει τῆς ἀθλίας ἕως ἀπελπιστικῆς καταστάσεως τῶν περισσοτέρων τεμαχίων —μᾶλλον ῥακῶν χάρτου— καὶ τῆς αἰνιγματώδους μορφῆς τῶν γραμμάτων τῶν περισσοτέρων ἐξ αὐτῶν δὲν δύναται νὰ μὴ ἐκτιμῆσθαι τὴν ἐπιτυχῆ καὶ ἀγχίνου προσφορὰν τοῦ Μανδηλαῖ. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπεξεργασία τοῦ περιεχομένου τοῦ κειμένου εἶναι τόσον ἐπιμελής, ἐπίμονος καὶ συστηματικὴ μὲ ἔρευναν καὶ συσχέτισιν τῶν στοιχείων πρὸς τὰ ὅμοια ὄλων τῶν γενικῶν Συλλογῶν, ὥστε δικαιοῦται τῆς εὐφήμου ἀναγνωρίσεως. Ἀρκεῖ νὰ μνημονευθῇ ὅτι, ὡς προκύπτει καὶ ἐκ τῶν πινάκων ἔγιναν περὶ τὰς 800 παραβολὰς πρὸς κείμενα τῶν ποικίλων παπυρολογικῶν Συλλογῶν διὰ νὰ ἐξακριβωθῇ ἡ ἀκριβὴς σημασία διαφόρων λέξεων. Τὸ πλεόν ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι ὁ Συγγραφεὺς ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐξακριβουμένης ἐδῶ σημασίας ἐνίων ὄρων προέβη καὶ εἰς διόρθωσιν δεκατεσσάρων χωρίων πλημμελῶς ἡρμηνευμένων χωρίων παλαιῶν Συλλογῶν, τῆς BGU, CPR, POxy, Sammelb. κ.ἄ. Πέρα τῶν 21 πατύρων βλέπω εἰς τὸ βιβλίον καὶ δύο ἐμβριθεῖς παρεκβολὰς (excursus). Μίαν διὰ τὴν λέξιν Νόννα μὲ τὴν ἐπιμελῆ ἔρευναν, εἰς ποῖα κείμενα ἀπαντᾶται τὸ ὄνομα τοῦτο κατὰ τὴν διάρκειαν πέντε αἰώνων καὶ δευτέραν διὰ τὸν τρόπον τῆς χαράξεως τοῦ συμπλέγματος EP ἐν σχέσει πρὸς τὸ AP μὲ 35 δείγματα ἐκ διαφόρων συλλογῶν καὶ τῆς παρουσίας (παλαιογραφικοῦ ἐνδιαφέροντος).

Ἄς σημειωθῆ ὅτι ὁ Καθηγητῆς Μανδηλαρᾶς ἐκοινοποίησε πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοὺς παπύρους του εἰς διαφόρους ἐγκρίτους παπυρολόγους τοῦ Ἐξωτερικοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς Ἑλληνας φιλολόγους μεταπτυχιακῶς ἐργαζομένους, τῶν ὁποίων τὰς εἰκασίας μνημονεύει. Ἐν γενικῇ κρίσει τῆς ἐκδόσεως τοῦ Α΄ τόμου τῆς Συλλογῆς P. Sta. Xyla, ἣτις ἔχει ἐκτυπωθῆ καὶ καλαισθήτως, ἡ ταπεινότης μου, ἣτις καὶ ἐπὶ τριετίαν εἶχεν ἀφιερωθῆ εἰς τὴν παπυρολογίαν εἰς τὰ Ἰνστιτοῦτα τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Βερολίνου παλαιότερον, αἰσθάνεται ἱκανοποίησιν διὰ τὴν Ἑλληνικὴν πρώτην σοβαρὰν προσφορὰν καὶ βλέπει τὸν καθηγητὴν Μανδηλαρᾶν ὡς ἀξιόλογον στέλεχος, διεθνοῦς στάθμης, τῆς Ἑλληνικῆς Παπυρολογικῆς Ἐπιστήμης.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

Constantine Cavernos, *Orthodox Christian Terminology*, Belmont Mass. 1994, σελ. 80. 2). *Pythagoras on the Fine Arts as Therapy*, Belmont Mass, 1994 σελ. 80.

Ἡ πολυπράγμων ματαιοφροσύνη τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου λογίου Ἐράσμου νὰ ἀνταγωνισθῆ τὸν Λούθηρον δι' ἀναλόγου μεταρρυθμίσεως, τὸν ᾄθησε νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὀρθὴν προφορὰν τῆς ἰδίας των γλώσσης. Ἐκτοτε κάθε λαὸς τῆς γῆς προφέρει τὴν γλῶσσαν μας κατὰ τὸ ἔθνικόν του τρόπον μὲ τὴν ἀκράδαντον πεποίθησιν ὅτι μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ὠμίλει ὁ Θεοκυδίδης ἢ ὁ Πλάτων. Ἐσχάτως ἔχει ἐπιχειρηθῆ δραστηριότης ἀποκαταστάσεως τῆς προφορᾶς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης μὲ τὸν τρόπον τῆς φυσικῆς τῆς παραδόσεως. Ἡ ὀρθὴ ὁμως αὐτῇ τάσις ὀφείλει νὰ γίνῃ μετὰ συνέσεως καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ὀρθῆς ἐπιστημονικῆς ἐκτιμήσεως, διότι ἡ ἀταλαιπώρος ὑπὸ παντὸς ἀναρμοδίου συνεπάγεται τὸν κίνδυνον καταστροφῆς τῆς ὀρθογραφίας μας χάριν τῆς φωνητικῆς ἀποδόσεως λ.χ. τὸ ὑγιῆς -igiis (!) Ἐπομένως ἡ Ἀκαδημία ὀφείλει νὰ μὴ καθέδῃ ἀμέριμος καὶ ἀδιάφορος.

Ἐνα συμφυῆς πρόβλημα τείνει νὰ ἀνακύψῃ διὰ τὴν μεταγραφὴν τῆς Ἑλληνικῆς εἰς τὴν Ἀγγλικὴν μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων ἀγγλοφώνων χριστιανῶν τοῦ Ἐξωτερικοῦ, Ἀγγλίας, Αὐστραλίας, Καναδᾶ καὶ Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Τὸ πρόβλημα τὸ ἐπισημαίνει διὰ τοῦ ἐν τίτλῳ βιβλίου του ὁ ἐγκριτος φιλόλογος καὶ δεδοκιμασμένος συγγραφεὺς ἀξιοσημειώτων φιλοσοφικῶν ἔργων Κωνσταντῖνος Καβαρνός. Ὅπως μὲ τὸ ὄξύ του πνεῦμα διακρίνει, εἶναι δυνατόν ἀπὸ ἀδοκίμους μεταφορὰς λέξεων νὰ ἀνακύπτουν πλάναι δογματικαὶ καὶ ἀκούσιος κακοδοξία. Ἐτσι λόγου χάριν ἡ μετάφρασις τοῦ *σύ* διὰ τοῦ *σεῖς*, πρᾶγμα ποῦ εἶναι σύνηθες εἰς τὸν καθημερινὸν βίον, εἰς τὴν θρησκείαν ἐνέχει τὸν κίνδυνον ὁ ἕνας θεός, ὁ τρισυπόστατος, νὰ ἐκληφθῆ μὲ τὸν πληθυντικὸν ὡς τριθεῖα —καὶ γνωρίζομεν μὲ πόσας αἵρέσεις ἐταλαιπωρήθη ἐντεῦθεν ἡ Ἐκκλησία παλαιότερον.

Ὁ καθηγητῆς Καβαρνός ἀναφέρων καὶ ἄλλας ἐπίσης σοβαρὰς περιπτώσεις καὶ ἐπισύρων τὴν προσοχὴν εἰς τὸν κίνδυνον αὐτὸν μὲ διάφορα παραδείγματα, προτείνει τὴν ἐπὶ τῇ βάσει ὀρισμένων ἀρχῶν καὶ κανόνων καθιέρωσιν σταθερᾶς ὀρολογίας τῶν Ὀρθοδόξων ἑλληνικῶν ὄρων εἰς τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν. Ἡ ἀρίστη γνώσις καὶ τῶν δύο γλωσσῶν, ἡ μακροετῆς ἐνασχόλησις του μὲ ποικίλα θέματα τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογίας, Ὑμνογραφίας, Εἰκονογραφίας, Αἰσθητικῆς καὶ Ἠθικῆς καὶ ἡ ἐκ τῶν πολλῶν δεκάδων τῶν ἐκδοθέντων εἰς ἀμφοτέρας τὰς γλώσσας βιβλίων του φιλολογικῆς, φιλοσοφικῆς καὶ θρησκευτικῆς φύσεως ἀποδεδειγμένη πείρα του τὸν καθιστᾷ ὡς τὸν ἀριστον εἰσηγητὴν ἐνὸς ὀρθοῦ συστήματος καθιερώσεως σταθερῶν Ὀρθοδόξων ὄρων διὰ τὸ ἀπανταχοῦ Ὀρθόδοξον κοι-